

A művészet őszinte szeretetét kellene visszahozni

Kinde Annamária
beszélgetése
Jakobovits Miklós
festőművésszel,
a Barabás Miklós Céh
elnökével

Jakobovits Miklós 1936. augusztus 9-én született Kolozsváron. 1950–1954 között Marosvásárhelyen elvégzi a művészeti középiskolát, ahol Barabás István és Piskolti Gábor voltak a tanárai. 1954-től 1959-ig a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskola hallgatója, ahol Kádár Tibor és Miklóssy Gábor voltak a tanárai. Fiatalon közeli barátságot köt három jelentős erdélyi művésszel: Mohi Sándorral, Nagy Alberttel, Fülöp Antal Andorral. 1959-ben Nagyváradra költözik és részt vesz az első tartományi kiállításon. 1967-ben házasságot köt Sárközy Márta (Jakobovits Márta) keramikus művésszel.

1964 és 1995 között utazásokat tesz nyugati és keleti országokban: Magyarország, Csehszlovákia, Ausztria, Németország, Hollandia, Spanyolország, Oroszország, Litvánia, Örményország, Grúzia, Azerbajdzsán, meglátogatja az ottani múzeumokat és műtermeket.

Mintegy húsz egyéni kiállítása volt az évek folyamán itthon és külföldön, Európa nagyvárosaiban, köztük Párizsban, Utrechtben és Hamburgban. Részt vett

több mint egy tucat külföldi csoportos kiállításon. Négy esszékötet szerzője. Tagja a Romániai Képzőművészek Szövetségének, a magyar Képző- és Iparművészek Társaságának, a Magyar Művészeti Akadémiának. Munkácsy-díjas.

1997 óta a Barabás Miklós Céh — Erdélyi Magyar Képzőművészek szövetsége elnöke.

— *A megalakításának 80. évfordulóját ünneplő Barabás Miklós Céh nagy sepsiszentgyörgyi kiállításának visszhangjairól már olvashattunk. Ön is részt vett ennek a tárlatnak a megrendezésében, de ez a munka nem előzmények nélküli, hiszen ön hosszú évekig eredményesen munkálkodott annak idején Nagyváradon, a Körös-vidéki Múzeumban.*

— Valóban, a váradi múzeumot egy nagyon kedves román kollégámmal, Horia Coriolannal együtt rendeztük be az 1960-as években. Mi akkor végigjártuk az egész országot, Bukarestet, Kolozsvárt, főleg a nagy erdélyi művészeket, tehát el lehet mondani, hogy közeli barátságba kerültünk azokkal a jelentős művészekkel, akik Románia területén és főleg Erdélyben éltek. Nyilvánvaló, hogy hozzám főleg a magyar művészek kerültek közelebb. Engem rettenetesen bosszantott ezekben az években, hogy a különböző múzeumokat, különböző raktárakat végigjárva azt láttam, hogy azoknak a nagy magyar erdélyi művészeknek — akik nagyon jelentősek és merem mondani, hogy európai szintű művészek voltak —, nos, az ő munkáik mind be voltak téve raktárakba, eldugva, egyáltalán nem voltak kiállítva a közkiállítótermekben.

Amikor szóba került, hogy a Barabás Miklós Céhet újra fogjuk alapítani, ami elsősorban Koós Andrásnak és Abodi Nagy Bélának volt az ötlete 1994-ben, Kolozsváron, akkor engem javasolt Kós András, hogy én legyek az elnöke ennek a szövetségnek. Mondtam, hogy irtó nehéz lesz, mert én Váradról nehezen tudok mozgatni. De elvállaltam, azért, mert tulajdonképpen ez a szándék élt bennem akkor is: volt muzeográfusként hátha megvalósíthatnám ezt a nagy tervet, hogy egy önálló erdélyi magyar képzőművészeti múzeumot hozzunk létre. Olyan színvonalon, mint ahogyan Horváth Imre mondta: hogy aranyba foglaljam azokat az értékeket.

Óriásplakát a sepsiszentgyörgyi képtár falán

Tehát ezért vállaltam el magát az elnökséget, a képzőművészek összefogását. Az akaratom nekem egész végig ez volt, azokat az anyagokat összegyűjteni. Abban az időben ezeknek a művészeknek, akiket említettem, tehát Nagy Imre, Nagy Albert, Mohy Sándor, Nagy István, Fülöp Antal Andor, Kós Károly, tehát a legnagyobb művészeknek még éltek a hozzátartozói. A szándékom egy olyan magasság elérése volt, mint amit láttunk Párizsban a Pompidou központban, hogy például ki van írva, hogy Fernand Légernek a felesége adta ajándékba a Fernand Léger képeket, vagy például a Van Gogh múzeumnál, hogy Theo, s a családnak a többi tagjai adták össze a Van Gogh képeket. Tehát egy márványlapra oda fel lehetett volna írni, hogy kik ajándékozták a képeket. A hozzátartozók is nagyon pozitívan érezték volna magukat, hogy tettek a közösségért, s kialakult volna egy nemes körforgás. A magyar közösség is Erdélyben óriásit nyert volna azzal, hogy összegyűl egy olyan hatalmas anyag, amellyel valóban, európai szinten is, dicsekedni lehetett volna.

Az a tragikus dolog történt, hogy közben jött az erősen durva kapitalista szemlélet, és a képeknek elkezdett anyagi értéke lenni. Jöttek a különböző, magyarországi, de máshonnan is, eléggé kétszínű emberek, hogy ők majd megmentik a képeket s így előfordult az, hogy vöröskeresztes kocsikkal, paplanokkal, párnákkal érkeztek, hogy ők mennyire segítenek minket, s tele kocsikkal vitték el a nagybányai és kolozsvári festők remekműveit.

— *Felvásárolták ezeket a műalkotásokat?*

— Összevásárolták, de nem is az volt a baj, mert ez is lehetett volna a képeknek egy körforgása. Az volt a gyalázatos, hogy összevásárolták mai pénzben 100-200 euróért, kicsi néniktől, akik nem tudták az árakat. Amikor mentem Németországba, akkor láttam, hogy nem Magyarországra mentették meg ezeket a képeket, hanem elvitték Nyugatra és eladták 2-3000 euróért. Egy teljesen kereskedelmi játék lett az egészből. Annyira felsrófolták ezzel a képek árát, hogy egy olyan elképzelés, eszme, hogy ajándékba adhatna valaki, egy hozzátartozó, ez tulajdonképpen megszűnt.

Ezt azért hangsúlyoztam annyira, mert tulajdonképpen az eszme foglalta össze magát a gondolatot, hogy összefogjuk ezeket a szellemi értékeket, Kós Károlytól napjainkig. Mindazt, ami az ő idejében elkezdődött: a különböző irányzatokat, gondolkodásmódokat, a székelyföldi gondolkodástól, ahol egyfajta látásmód van, egészen a temesvári környéki konstruktívabb irányzatokig. Hiszen mindegyik tájegységnek megvan a maga képzőművészeti látásmódja és a saját értéke.

— *És miképpen került a Barabás Miklós Céh jubileumi kiállítása éppen Sepsiszentgyörgyre?*

— Nagy szerencsénk volt, hogy a sepsiszentgyörgyi múzeumban már nem élő művészekről volt egy anyag, mintegy 30-40 kép, amit ki tudtunk állítani. A többit

pedig összegyűjtöttük ma élő és néha egészen fiatal alkotóktól. Nagyszerűen összefogja a kiállítás az egészet, a realista, aprólékos, szinte naturalista munkáktól a ma 24-25 éves, installációval meg videoművészettel foglalkozó fiatalok műveiig. Átfogó formában, a kiállítás külön termeiben szobrászat, festészet, grafika, textilművészet, kerámia van együtt, anélkül, hogy egyik a másiknak ellensége volna. Ez azért fontos, mert erőteljes pozitív üzenet hordoz, kifelé, mondjuk Magyarország felé, vagy európai országok felé: az összefogás erejét sugallja.

November végén felhívtak telefonon, hogy szeretnék, ha az anyag egy részét végigvinnénk egy szerbiai-horvátországi-szlovéniai turnén, és Dunaszerdahelyre is akarják. Az összefogó erőnek egy olyan sugárzása volt a kiállításban, amit szeretnének más országokban is kihasználni.

Egybenyíló termek a kiállítás helyszínén

— *Az Erdélyi Kortárs Képzőművészeti Múzeum 1994-ben újra megfogalmazódott ötlete tehát valahonnan a 60-as évekből ered. De hogyan vezetett ez a gyakorlatban a mostani kiállításhoz?*

— Feleségemmel, Jakobovits Márta keramikussal már korábban meghívtak bennünket Sepsiszentgyörgyre, egyéni kiállításra. Én magam ugyan nem vagyok egy dátumokat néző ember, de mintegy fél éve szólt az egyik kollégám, hogy pont most 80 éves a Barabás Miklós céh. Általában a múzeumok programja egy évre előre elkészül, de mi beszélünk a sepsiszentgyörgyi múzeumigazgatóval és a szentgyörgyi kollégákkal, hogy nyilván szívesen lemondunk a mi kiállításunkról, tegyük be erre az időre a jubileumi tárlatot, és ők rögtön belegyeztek.

— *Hogyan zajlott maga a szervezés és kikkel dolgozott együtt?*

— Körülbelül fél éve kezdtünk a munkához. Mint a szövetség elnöke, megírtam a felkéréseket a tagokhoz, azzal, hogy vegyenek részt, mert ez egy nagyszerű dolog. A nagy érdem azonban nem az enyém volt, hanem elsősorban a sepsi-

szentgyörgyi múzeum egyik muzeográfusáé, aki nagyon jó festő és tavaly kapott Munkácsy-díjat: Vinceffy László, kitűnő restaurátor, aki a Barabás-képeket és a Gyárfás-képeket restaurálta, ő segített nagyon sokat. A másik Jánó Mihály, aki a legnagyobb szakértője az erdélyi freskóknak, az 1250-1300-as évek freskóinak kutatója, aki László Gyulával dolgozott sokat együtt. A harmadik pedig Varga Mihály, a sepsiszentgyörgyi múzeum igazgatója. Ez csapatmunka volt, mindenki hozzáadta a magáét. Megbeszéltek, írtam a magyarországi művészeti akadémiának és Makovecz Imre rögtön írt is, meg én is írtam a katalógusba, egy nyitó szöveget, arról, hogy ez milyen nagyszerű, s pozitív dolog, s végre az emberek nem azt nézik, hogy fogyunk és sopánkodunk, hanem végre történik is valami. Itt az volt a célom, ami magas fokon be is jött, hogy a képzőművészet, mint ütőerő, mint nagyhatalom érződjön. Általában azt tapasztaltuk, hogy vagy a tánc, vagy a zene, vagy az irodalom dominál, a képzőművészet pedig mindig a hátsó udvarba kerül a művészetek között. Ez volt a célunk, hogy ennek a kiállításnak mutatkozzék meg a nagyhatalmi összefogó ereje, mert ha ez érzékelhető, akkor meg tudjuk győzni azokat a vezetőket is, akik épületeket vagy helyiségeket tudnak biztosítani egy későbbi múzeum létrehozásához. A megnyitón jelen volt Németh Zsolt, aki a külügyi bizottság elnöke a magyar parlamentben, és azt mondta, hogy ő is mellénk fog állni, hogy négy éven belül meglegyen a múzeum. Most már, hogy látták, milyen erőt tudunk felmutatni, hiszem, hogy mellénk fognak állni. Én időközben nagyon sok vezetővel beszéltem már, mintegy húsz éve próbálkozom, de kellett ez a látható ütőerő, az, hogy itt mozgatni tudunk egy tömeget.

Hatalmas tömeg volt, körülbelül 700 ember volt itt az ország különböző részeiről. Sose szerettem tüntetésre menni, de úgy látszik, kellett ez is. Itt most végre láthatták az emberek, hogy mi történik. Akkor éreztem, hogy most már én is el tudom képzelni, hogy ez a múzeum megvalósulhat, mert éreztem az egybefogó erejét a szervezésnek, annak, hogy itt valami nagyszerű dolog történik. Mások is érezték ezt, annyira, hogy a város vezetői másnap hívtak minket, akik vezettük az egész munkát, és megkértek, hogy jövőre masszívan segítsünk be a jövő évi képzőművészeti évbe Háromszéken.

Négy-öt alkotót szeretnénk egybefogni: Barabás Miklóst, akinek 200 éves évfordulója lesz, Gyárfás Jenőt, aki a Tetemre hívást festette, amely képnek a budapesti múzeumban egy külön terme van, Plugor Sándort, aki szintén egy nagyon jó grafikus volt, Baász Imrét. Engem főleg arra kértek, hogy segítsek az elméleti megfogalmazásban, illetve a pályázatoknál. Már 2009-ben elkezdtek a szervezést és 2010-ben az egész év a képzőművészeté Kovászna megyében. Ez sokban hozzájárulhat a képzőművészet súlyának növeléséhez, annak belátásához, hogy a kortárs képzőművészet is értéket jelent.

— *Történektek-e már lépések annak érdekében, hogy ennek a nagyszabású projektnek a megvalósítását a román hatóságok is támogassák?*

— Az első lépés most történt meg ebbe az irányba. Sepsiszentgyörgy mellett, Árkoson van egy kastély. Ez egy kulturális intézmény, amely a román kulturális minisztériumhoz tartozik. Már húsz év óta szerveznek ott művészeti táborokat. Aki most vezeti a tábort, annak képzőművészeti képzettsége is van, Baász Imrénének volt növendéke, s most róla ír egy albumot, ez a sepsiszentgyörgyi nyomda vezetője, Kopacz Attila. Ő roppant mozgékony és úgy érzem, hogy az ő kapcsolatain keresztül talán el fogjuk tudni érni a román hatóságoknál, hogy egy önálló magyar képzőművészeti szövetség erőteljesebben működhessen.

Murádin Jenő nagyon értelmesen leírta a lényegét: Erdélyben nem csak a magyarok, tehát nem csak Kósék, hanem a románok is érezték azt, hogy a szellemi életben létezik egy különbség, nem csak az irodalomban, hanem a képzőművészeti látásmódban is. Volt tehát három nagy egység: az erdélyi magyar képzőművészet, a román, és a szász. Érdekes módon, mind gesztusok, mind temperamentum, vagy például ecsetkezelés tekintetében a román és a magyar sokkal közelebb áll egymáshoz, mint a szász. A szász higgadtabb.

A Föld párnája, A Kő párnája
JANKÓ SZÉP NOÉMI ABIGÉL kerámiai

A románok körülbelül 30 évig nem engedték, hogy újraegyesüljön a céh, mert úgy vették, hogy ez egy nagyon erős szeparatista gondolkozásmód. Mászt akar, nem a román államon belül. Akkor többen megfogalmaztuk, hogy itt nem egymás ellen irányuló látásmódról van szó, hanem vérmérsékleti szemléletről. Az erdélyi román festészet, mint általában a román festészet, kimondottan a francia impresszionista vonalat követi. Könnyedebb, jó színérzékük van, hangulatuk. Megvan a maguk értéke, de ez egészen más, mint az erdélyi magyar képzőművészet, amely részben a müncheni iskolának a történelmi stabilitására, erős szakmai tudásra, a figuratív tudás megépítésére és később, amikor újabbat hoz, mint a francia iskolára épülő román művészet, az olasz novacentista irányzatra alapoz. Ez az 1920-as években indul el Rómából, az úgynevezett római iskola. Azok a nagy erdélyi magyar festőművészek, akik a nagybányai művészet után emelkedtek

fel, a római iskola művészetére épültek, kicsit olyan Cézanne-os, síkszerű felépítésre, ahogyan Aba Novák. Ezekre azt lehet mondani, hogy újabbat hoztak, mint az impresszionista látásmód, ami a román piktúrában volt. Tulajdonképpen művészi szempontból nem volt ellenségeskedés. Például Aurel Ciupe, aki Párizsban végezte a főiskolát és dékánja volt a kolozsvári főiskolának, azt mondta, hogy az erdélyi román festészetnek semmi köze sincs a bukaresti festészethez, és mindenképpen azt akarta, hogy hozzuk létre az erdélyi képzőművészeti folyóiratot. 1991–92-ben egy marosvásárhelyi kollégámmal, Simon Endrével, aki elment Magyarországra, és Sütő Andrással sokat tárgyaltunk erről. Sajnos ez a nagyszerű ötlet elvérzett azon az önérzeti kérdésen, hogy a szerkesztőség Kolozsvárt, vagy Vásárhelyt legyen. De ez most is nagyszerű dolog volna.

KANCSURA ISTVÁN portréja, **KOCSIS RUDOLF** szobra,
KÖLLŐ MARGIT textilmunkája

— *Valamiféle kulturális különbségről van szó? Például ha egymás mellé helyezzzük két román festő műveit, Ön meg tudja mondani, hogy melyik az erdélyi és melyik nem az?*

— Meg tudom mondani, mert jelen van az a fajta emóció, amit részben a trianoni nyomorúság hozott ki. De az a fajta emóció, ami az erdélyi magyar festőkben megvan, az nyilvánvaló, hogy hatott az erdélyi román festőkre is. Ez főleg a 20-as, 30-as évekre vonatkozik. Érdekesség az, hogy ezek a művészek, mind magyar, mind román vonatkozásban, akik ezekben az években kikerültek Párizsba, Nyugatra, ezek az emberek ezzel az emócióval hódítani tudtak az avantgard művészetben is. Gondolok itt akár Brassaira, akár Kemény Zoltánra. Ezek mind olyan emberek, akik egészen újat hoztak az egész európai művészetbe.

Az eddigi művészekben általában volt egy olyan érzés, és ezt mi is tapasztaltuk, hogy tulajdonképpen vidékinek kellene éreznünk magunkat. Utána aztán pont a magyarországi meg a nyugati kritikusok mondták, hogy nem kell annyira összehúznunk magunkat, mert az, hogy annyira el voltunk zárva, s ez a Ceaușescu-korszak annyira nyomorúságos volt, ez a művészetre abszolút pozitívan

hatott. A képzőművész kénytelen volt a saját belső hangjaira figyelni, s azok a művészek, akik innen hamarabb elmentek, akár Hollandiába, akárhova, nagy részüik eléggé eladta a lelkét a galériáknak. Aki itt eladta a lelkét, mondjuk a politikai kiszolgáltatottságnak, azok nyugaton is, másféleképpen helyezkedtek.

Úgyhogy azt mondták rólunk, hogy ennek az emóciónak s a hozzáállásnak bizonyos erkölcsi többlete itt megvan. Ezt merem mondani most is, és nem csak Erdélyre, hanem Romániára, Bukarestre is vonatkoztatva: képzőművészeti téren most is pozitívnek lehet mondani az itteni történéseket.

— *Fölteszek egy nagyon földhözragadt kérdést: meg tudnak-e élni mostanában ezek az emóció hajtotta erkölcsös itthoni képzőművészek?*

— Sajnos nem tudnak megélni, és nem csak itt. Nemrég voltunk Londonban. Mártának van egy nagyon jó kollégája ott, egy világnagyság, egy Bécsből Londonba került keramikusnő, akiről albumok jelentek meg, nagy folyóiratokban szerepelt. Világhírű. 40-42 éves körülbelül. Amikor felkerestük a műtermében Londonban, el voltunk csodálkozva, hogy ketten dolgoztak valakivel egy műteremben, aki nagyon vásári dolgokat csinált. Ő pedig mellette csinálta a maga nagy dolgait. Ez a kis nő is mondta, hogy beteg gyerekekkel foglalkozott, tanított. Nagyrészt tanítanak a fiatalok, vagy múzeumokban dolgoznak, ez még a tisztességesebb dolog, ez még jó.

Néhány éve tagja voltam a Communitas alapítvány ösztöndíjbizottságának, ahol havi minimálbérnek megfelelő összegű ösztöndíjat ítélnék meg, főleg fiatal, végzős irodalmároknak, zenészeknek, képzőművészeknek, egy éven keresztül. Ez a képzőművész szempontjából hihetetlen nagy jelentőségű, mert a fiatal képzőművészeket ma nem annyira valaminek a megrajzolása vagy a megfestése, hanem inkább a technika vonzza. Elme egy reklámügynökséghez, komputeren ide-oda teszik a formákat, de már nem foglalkozik annyira a belső hangjaival. És ez a legelső évben dől el leginkább, a főiskola után. A főiskolán még egy kicsit nyomja őket a tanárok meg a kollégák hatása, nem teljesen szabadok. De a főiskola utáni első év fontos olyan szempontból, hogy az oxigénnek az ízét kezdi megérezni és akkor mehessen a saját elképzelései szerint.

Nekem annak idején a legnagyobb élményt a nagy nyugati múzeumok jelentették, ahol láttam Henry Moore-t, Ben Nicholson-t, Chillidat, egy baszk szobrászt, meg Tapiest, aki egy nagy katalán művész volt. Az ütött meg a legjobban, hogy nemcsak óriási nagy tehetségek ezek az emberek, hanem milyen hatalmas dolog volt az, hogy nem kezdtek el bohóckodni a művészettel. Nem mentek el túlzásokba, nem ünnepeztették magukat, hanem a legmélyebb belső törekvéssel alakították ki azt a hihetetlen nagy művészi hozzáállást, amire építeni lehet.

— *Gondolom, a közeg, amelyben éltek és dolgoztak, teljesen más, mint az, amit jelenleg Romániában tapasztalhatunk.*

— Erről írtam egyszer cikket az egyik újságba, amikor a politikusok annyit foglalkoztak a katalánokkal, meg az autonómiájukkal.

Elsősorban Katalóniában a művészet — az szent. Az valami hihetetlen, fantasztikusan szent dolog. Tudják, kik a nagy művészek. Ha belegondolsz, hogy katalán volt Picasso, Dalí, Miró, Tápies — a XX. század legavantgárdabb, legnagyobb spanyolországi művészei.

A polgárháború idején, amikor Guernicát is lebombázták, akkor maga Franco — aki egyébként nem volt oda azért, hogy a katalánok külön legyenek — építtette fel a hatalmas katalán múzeumot. Azért, mert annyi hihetetlen érték volt ott, olyan sok értéket termelt az a Barcelona és Katalónia, hogy az Európa felé valóssággal sugárzott. És akkor megkérdezte tőlük egyszer valaki, hogy mi van bennetek, hogy ennyiféle újítást hoztok, kik vagytok? Megkérdeztek egy művészt, és azt mondta, hogy hát mi vagyunk: vizigótok, cigányok, zsidók, arabok, spanyolok, katalánok, hát ez így összejött. Egy ilyen agglomerátumból annyiféle lehetőség válaszol ott egymásnak, annyiféle zenében.

JAKOBOVITS MIKLÓS: Kék misztérium

— *Két témát érintsünk még: az egyik a vizuális nevelés, a másik a hagyomány és modernség.*

— A vizuális nevelés vonatkozásában én elsősorban nagyon nehezményezem a tanügy részéről, hogy nincs egy művészettörténet óra, illetve rajzóra is nagyon kevés van. Én négy éven keresztül tanítottam a négyes iskolában. Azt mondták a gyerekek 30 év után is, hogy őbennük fantasztikusan megmaradt, ahogy én beszéltem nekik Rembrandtról vagy Velázquezről.

Amikor a múzeumban dolgoztam, rendszeresen tartottam előadásokat. Az volt a címe, hogy *Prietenii muzeului*, azaz *A múzeum barátai*. Behívtam az összes gyűjtőt, összeszedtük a munkákat, főleg váradi, régebbi nagyobb művészekről, Tibor Ernő, Macalik, ezektől. És tartottam előadást, hogy itt hogy dolgozott, ott hogy dolgozott, hogy melyik mit csinált. Én ezt rendkívüli módon hiányolom,

hogy nincsen ilyen karakterű foglalkozás. Nem az a lényeg, hogy hány kiállítás van: nincsen képzőművészeti nevelés, az, hogy bejön tíz ember, ki van rakva tíz kép, és azt elemezzük. Sokat beszélgettem erről Kós Andrással. Ő is egyetért velem abban, hogy egyáltalán nincs rendben az, amit a kiállításokon tapasztalni: hogy ott van egy jó művésznek egy kiállítása, és akkor jön három költő, két citerezenekar, egy pantomim. Ennek semmi értelme nincs. Itt az volna a lényeg, hogy a műfaj mellett maradjunk meg. Van egy festőnek egy kiállítása, jöjjön a másik festő, egy kolléga, mondja meg, hogy azt így akarta, hogy színt vitt bele, hogy akármi, de arról beszéljen. Maradjon a műfajon belül, mert a színész se várja el, hogy amikor megvolt a bemutatója, vigyek oda egy képet, hogy milyen szép pirosat festettem. A műfajon belül kéne maradni, ezt nagyon lényegesnek tartanám.

Fontosak a baráti beszélgetések is. Régen a legnagyobb művészettörténészek vagy a legnagyobb képzőművészeti írók elmentek a művésznek a műtermébe és megkérdezték, hogyan alapoztál, vagy fehérét tettél, vagy elrontottad. Nem azért, hogy most jön a pénz, vagy nem jön a pénz, vagy ügyesek vagyunk vagy nem vagyunk ügyesek, hanem egyszerűen magát a művészetnek az őszinte szeretetét, ezt kéne visszahozni.

— *Ennek a pénzhajhász szemlélet a fő ellensége?*

— Ez az ellensége. Mártával meghívottakként voltunk jelen Nyíregyházán — nagyon szép, szecessziós kiállítótermük van ott —, és azt mondja az ottani kollégám, hogy nagyon jó a művészeti iskola, és tartsak egy előadást. És kérdi, hogy mit kérek. Mondtam, hogy nem kérek én semmit, tartok a gyerekeknek egy előadást. Mikor be van fejezve, ad nekem negyvenezer forintot. Hát mondom, mire adsz nekem? Azt mondja, hogy így szokás...

De azt mondja, most nem ez a lényeg, hogy előadást tartottam, hanem ő akarja provokálni a gyerekeket arról, amiről beszéltem én. Akkor én elmondtam, hogyan kezdtem, hogyan rajzoltam, s milyen dolgokat próbáltam. S felálltak utána vagy négyen, s az egyik azt mondta, hogy ennek dacára mégis inkább a jövő az, hogyha végez, akkor majd egy szépítőszalont akar nyitni, a másik is valami hasonlót mondott, valami pragmatikusát. Művészeti iskolába járnak ezek a gyerekek, mégis másra vágnak, ők úgy látják, hogy maga a művészet, az nem jelent jövőt. Pedig én a lelkemet adtam bele az előadásba. Más van a levegőben.

— *Törés érzékelhető a szemléletben. Egyrészt azt mondják, hogy ki vagyunk menve a divatból, hogy mi az, hogy ideák meg eszmék meg elvek, mikor mindenért fizetni kell, és akkor tessék eszerint gondolkozni. Másrészt azonban a felelősség mégis a miénk, hogy mit mondunk a fiataloknak. Felelősek vagyunk azért, hogy milyen lesz az ő életük, hiszen nem csak a tapasztalat tanítja az embert.*

— Kreténségnek tartom elsősorban ezt a szót, hogy sztár. Nagyobb hülyeséget nem látok, mert mikor ezt a szót hallja a fiatal, hogy sztár, akkor ő már emelkedik és

megy, valahova fel a magasba és közben valójában lefelé tart. Eleve ő akkor már szolgálni akar valamit, ami már nem ő. Emellé jön a kis küzdelem: na, nekem nagyobb autóm lesz, szebben öltözöm. Attól függ, hogy kiben mi a boldogságvágy, amit ő el akar érni. Én nagyon sok nagy művészt ismertem, jellemző rájuk az a hihetetlen szerénység és az öröm. Nem az, hogy neki ezt vagy azt a munkáját most megveszik, vagy odáig vannak a kiállításon. Hanem az, hogy neki sikerült azt úgy megcsinálni.

Félő, hogy ahogy kiürül ez a hülye tévé, ugyanúgy kiürül majd a közelítésnek ez a módja, félő, hogy nehogy olyan életet éljünk, amiben nem érdemes már élni. Valamilyen eszmére azért szükség van. Én nagyon hibáztatom az egyházakat, ők is elmentek teljesen populista irányba, ahelyett, amit képviselniük kellene, olyan tartalmas, humánus vonatkozásában az emberszeretetnek, amibe a művészet nagyon beleférne. Úgy, ahogy a Teréz nővér és a hozzá hasonlók tették. Az a szereplés, amit a papok végigvisznek, az ugyanaz a globalizáció, a kifelé tündöklésnek az egyik módja. Én így látom legalábbis.

KORONDI JENŐ szobra
KÁROLY SÁNDOR munkája mellett

Visszatérve a modern művészetre: azzal szokott a legtöbb baj lenni, ha valaki úgy megy be egy kiállításra, hogy elsősorban ellenérzése van, hogy az illető művész vajon miért csinál ilyen hülyeségeket. Ha ehelyett hagyja magát a művészi látási formák vagy színek vagy ritmusok után egy kicsit magával ragadtatni, akkor már jó irányba kerül. Akkor már egy kicsit hagyta magát nem gondolkozni, egy kicsit mételezni azoktól a hullámoktól, ami más, amit nem tudsz megmagyarázni. A legtöbb probléma itt adódik általában. Komoly írókkal szoktam erről vitatkozni, Kántorral meg Gazda Jóskával. Nem kell azt megmagyarázni. A zenét meg akarod magyarázni? Ez a metafizika. Nem azt mondja, hogy piros, vagy zöld, hanem egy olyan piros, aminek az időtlenségben az ókorba menően és a jövőbe menően remegései vannak, úgy, mint egy csellóhangnak...

Besszéltünk előbb hagyományosabb és az újszerű művészetről. Ezen a kiállításon ezt éreztem pozitívnak, hogy ezek az irányzatok és ezek a szemléletek nagyon masszívan jelen voltak. Érdekes módon, előfordult például, hogy az idő-

sebb generációnál voltak újszerű munkák és az egészen fiataloknál a hagyományosabbak. Azért általában fordítva vannak a dolgok. De az, hogy mindenki annyira szabadon dolgozik és mindenki szemléletében annyiféle játékoság és annyiféle vágy van, hogy mindenki megtalálta azt a fajta keresési módot, amihez ő közel érzi magát, ez egy külön pozitívumot jelentett.

Ezen belül például a székelyföldi művészetnek, attól, hogy ott gyönyörű a táj, erőteljes az oxigén, az embereknek a népi öltözetbe való ruházódásuk, nyilvánvalóan van egyfajta közeledése a realitáshoz, a figuratív művészetekhez, tehát egyfajta realitása van a munkáknak. De ha elmegyünk például Temesvár környékére, ahol a konstruktívabb, szászabb, németesebb behatás érvényesül, ott erőteljesebb a síkokban való látásmód, a konstrukciós felépítése a dolgoknak. A Szatmár-Nagyvárad környéki művészetben előfordul egyfajta groteszkebb, játékosabb, kicsit a humor felé menő szemlélet. Nagybányán vannak olyan újszerű iskolák, amelyek felhasználják a nagybányai festőiskolának a törekvéseit, de átteszik egy újabb szemlélet irányába, tehát felhasználják az erőteljes impresszionista fény-árnyékokat, de összerakják egy konstruktívabb látásmódban. Egyszerre érzed az erőteljes fény-árnyékot és egyszerre érzed a konstruktívabb felépítést. Nagyon érdekes, hogy a Székelyföldön, főleg Marosvásárhelyen meg Szovátán kialakult egy nagyon jó szobrászati iskola. Nem a nagyméretű térszobrok, emlékművek, amiket kiraknak a főterekre, hanem kisebb méretű szobrok készülnek ott. Kialakult két vagy három komoly szoboröntőműhely is, ahol az úgynevezett viaszveszejtési módszerrel dolgoznak.

Nagyon pozitívan alakul a kerámia, különben Márta is besegített ebbe, hogy egy egész fiatal keramikus társaságot mozgatott meg, úgy, hogy éveken keresztül, tíz éven keresztül mind vitte a különböző városokból a fiatal keramikusokat és nagyon szépen felemelkedett az erdélyi magyar kerámia. Ugyanezt lehet mondani a textilművészetéről. Ez nagyrészt a Székelyföldön fejlődött ki szépen, mivel csángó hatásra ott kialakult az, hogy a textíliákat, a különböző gyapjúkat, a különböző anyagokat nem festették vegyi anyagokkal, hanem teljesen természetes anyagokkal festették, és ennek nagyon szép hagyománya van. Ez főleg a kovásznai Gazdáné Olosz Ellának a hatása volt. Kolozsváron kialakultak olyan iskolák, hogy merített papírral, tehát saját kezűleg készített papírokat csinálnak, festenek. Új és új anyagokban kísérleteznek az erdélyi művészek.

A másik nagyon pozitív dolog az, hogy ha nem is nagy számban, de azért mégis mintegy húsz év óta folyamatosan jelennek meg művészeti albumok az erdélyi művészekről. Csíkszeredában most kezdték Tőzsérék az idősebb generációról kiadni az albumokat, tehát most már megjelent Pál Lajosról, Gál Andrásról, aki Magyarországon él. Van egy ilyen törekvés.

Nemrég voltam lenn Bukarestben, ahol interjú is készült velem egy tévéfilmhez, amelyet abból az alkalomból készített B. Nagy Veronika, hogy ezelőtt tíz évvel halt meg Párizsban Román Viktor. Ez egy homoródszentmártoni székely fiatalember, aki Párizsba került ki. Egy időben még a műtermében is megfordul-

tunk. Több köztéri szobrárt állították fel Párizsban, magától Pompidoutól kapott francia lovagrendet. Eléggé nem szép dolog, hogy megjelent album róla franciául, Bukarestben románul — Bukarestben is élt —, de magyarul még nem.

— *Köszönöm a beszélgetést.*

VARGHA MIHÁLY térkompozíciója

Beke Sándor

Por

(Részlet egy kezdet nélküli költeményből)

...véget ért minden,
a háború,
s aki férfiember hazajött,
az hazajött,
itthon volt,
s aki nem, az ottmaradt,
s eltemették —
nagyapám mesélte,
aztán béke lett,
a falu fölött
arany nap csüngött
a reggeli égen,
nannyáddal
elindultunk újból,
s apáddal,
Évi nénéddel
meg Aranka nénéddel együtt —
szekerünk felverte
a port a faluvégen...

* * *

Nagytatát és nagymamát
lajtorjás ökrös szekéren
vitték ki a temetőbe —
ugyanazzal a szekérral,
ugyanazon a porverte úton.
